

КІНОКЛУБ ЯК ФОРМА ПОЗНАВЧАЛЬНОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТАМИ ВНЗ

У статті висвітлено організаційно-методичні засади використання кіномистецтва у позанавчальній виховній роботі зі студентами ВНЗ.

Ключові слова: кіноклуб, кіномистецтво, глядацька культура, позанавчальна виховна робота, вільна дискусія.

У сучасних умовах кіномистецтво охоплює інтереси широкого кола глядачів та посідає вагоме місце у сфері художнього споживання. Кіно перетворилося на явище масової культури й легкодоступну форму дозволя, що формує смаки і моду, еталони й моделі поведінки. Розгортання потужності телебачення та масштабів кінопродукції виводить кіно за межі культури в її традиційному розумінні, перетворюючи на сферу шоу-бізнесу й індустрію розваг. Virізнення серед сучасного розмаїття справжніх творів кіномистецтва потребує певного глядацького досвіду й орієнтації у світовому кінопроцесі, тобто тих якостей, якими не володіють молоді глядачі і, які, навряд чи, формуються стихійно. Унікальний морально-естетичний та виховний потенціал кіномистецтва не реалізовується повною мірою як організована розвивальна соціально-культурна діяльність, а зосереджується здебільшого в межах домашньо-сімейного перегляду. Метою статті виступило висвітлення організаційно-методичних засад використання кіномистецтва у позанавчальній виховній роботі зі студентами ВНЗ.

Використання кіномистецтва у педагогічній роботі зі студентською молоддю вимагає глибокого проникнення у сутність художньо-жанрової специфіки та образно-зображувальних засобів творів кіномистецтва; розуміння сутності режисерського задуму та акторської гри, що є відображенням умовної, метафоричної природи мистецтва. У кіно органічно поєднані художні компоненти (література як основа сценарію, акторська гра, музичний та художній супровід, танець), а кінооб'єктиву доступне розкриття внутрішнього, душевного життя людини, осягнення глибини її думок і почуттів. Екранне зображення є результатом спільної творчості режисера, художника і оператора, а тому зазвичай важливішими, ніж репліки персонажів, на екрані виявляються їхні жести, погляди та дії, що створюють загальний настрій сцени. Кінообрази, що функціонують у координатах простору і часу, відображають унікальну художню модель життя у розмаїтті її соціальних і духовних проявів. Тим самим спілкування глядачів з екранним твором постає як уявний діалог з творцями фільму, з одного боку, як вплив кінотвору на глядача, а з іншого – завдяки зворотному емоційному відгуку аудиторії. Водночас аналіз науково-педагогічних джерел засвідчує недостатнє дослідження проблеми використання кіномистецтва у позанавчальній виховній роботі зі студентською молоддю.

Безперечно, осягнення серйозних і складних кіномистецьких творів є глибокою душевною працею, активною розумовою діяльністю, що пов'язана з емоційними переживаннями. Потреба в осмисленні свого існування, в безперервному пізнанні навколишнього світу і саморефлексії залучають молоду людину до мистецтва, до творів, що торкаються питання буття. Крім того, звертаються до мистецтва за натхненням та емоційним підживленням. Кінофільм, як засіб відображення та осмислення дійсності, оперуючи різними художніми засобами (метафорами, алегоріями, асоціаціями та ін..) звертаючись до творчої уяви глядачів. здатний протягом двох годин збагатити глядача враженнями і дати матеріал для роздумів. Однак шлях до розуміння творів кіномистецтва, складних не тільки за змістом, але й за формою, досить непростий, що вимагає особливої глядацької культури. У зв'язку з цим робота "Студентського кіноклубу", організованого в межах позанавчальної виховної роботи кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету передбачала реалізацію таких завдань: забезпечення особистісного та професійного розвитку студентів; сприяння збереженню культурної спадкоємності поколінь; створення умов для змістовного та розвивального дозволя молоді та забезпечення доступу до високих зразків мистецтва, задоволення художніх потреб, формування у студентів глядацької культури. Актуальність пропонованого проекту полягає в тому, що створення "Студентського кіноклубу" забезпечує реалізацію професійно-виховних завдань через організацію освітньо-виховного середовища.

У розробці змістово-організаційних засад роботи кіноклубу нами враховувалися психолого-педагогічні особливості, принципи та функції клубних об'єднань. До провідних функцій роботи клубних об'єднань належать: розвивальна, інформаційно-освітня, виховна, культуротворча, комунікативна та рекреативно-оздоровча (Т. Кисільова, Ю. Красильников, В. Монастирський та ін..). Специфіка клубного об'єднання, на думку С. Смирної, визначається такими ознаками: тривалий контакт та спільна діяльність учасників об'єднання, тобто відносна стабільність складу учасників; групова, а не індивідуальна форма роботи; вільне самовизначення учасників та активна участь членів у роботі об'єднання [6].

Керівництво роботою студентського клубного об'єднання здійснювалося викладачами кафедри психології та психотерапії. Кіноперегляди засновувалися на ретельному доборі фільмів з урахуванням жанрово-стильового розмаїття репертуару та відбувалися двічі на місяць протягом навчального року. На початкових етапах добором і представленням фільмів займалися викладачі, а пізніше члени кіноклубного

активу. "Студентський кіноклуб" працював за принципом відкритості, водночас у ході його роботи сформувався постійний склад учасників, які брали активну участь у всіх клубних починаннях. Такі учасники склали ядро клубу та створили інформаційну й репертуарну групи. Іншою частиною аудиторії були "гості", які періодично відвідували клубні заняття, але для них завжди залишалася можливість увійти до клубного об'єднання.

Студентська інформаційна група займалася збором та систематизацією матеріалів про сучасний кінопроцес (фільми, режисери, актори, кінофестивалі, конкурси, кінопрем'єри і т. ін.); складанням фільмографічних довідок про черговий фільм для кіноперегляду, добором ілюстративного матеріалу та створенням кіноафіш. Напередодні перегляду створювалася кіноафіша, яка містила коротку та вичерпну інформацію щодо пропонованого фільму. Так, на початкових етапах роботи кіноклубу афіша створювалася викладачами - керівниками проекту, а пізніше ініціативу перейняли активісти студентського кіноклубу. Репертуарна група працювала над відбором кінострічок для показу, формуванням різноманітності репертуару.

Засідання кіноклубу проходили у кілька етапів: вступне слово ведучого; перегляд фільму; колективне обговорення побаченого (обмін враженнями та почуттями, думками, ідеями, проблемами, які виникли при перегляді пропонованого фільму); заключне слово ведучого.

Сприйняття мистецтва на відміну від споживання продукції масової культури є творчим процесом, що передбачає душевні зусилля і активну інтерпретаторську діяльність. У зв'язку з цим кожному перегляду передувало вступне слово ведучого як своєрідне входження у контекст фільму, задля подальшого обговорення та дискусії за змістом переглянутого. Вступне слово ведучого було не тільки представленням та коротким анонсуванням кінокартини (назва, країна, час випуску, режисер, актори, участь у кінофестивалях, премії, резонанс у пресі та думки авторитетів і т. ін.), а й створювало відповідний емоційний настрій, заохочувало до сприйняття фільму. Таке естетично і психологічно підготовлене знайомство з творами кіномистецтва сприяло розвитку культури кіносприйняття, кращому розумінню й проникненню в образну систему творців фільму, осягненню її акцентів і своєрідності. Для формування навичок орієнтації у повсякденному кінопопотоці на засіданнях кіноклубу відбувалися огляди джерел інформації щодо найбільш значимих творів, резонансу після виходу у прокат та рецензій критиків.

Сприйняття кінотвору є складним та динамічним процесом, заснованим на глядацькій здатності запам'ятовувати і відновлювати звукопластичні образи, встановлювати між ними взаємозв'язки, проникати в їх приховане значення, інтерпретації на основі життєвого і художнього досвіду. Неоднорідність образної структури фільму охоплює сцени і великі плани, діалоги героїв, позакадрові супроводи, фрагменти описового характеру (місце дії, предметне середовище). Тому особливістю сприйняття є постійна зміна та динамічний перехід від співпереживання, співчуття до споглядання, асоціативного міркування, декодування прихованих значень. Здатність до змін фокусу сприйняття у відповідності з особливостями фільму, характером окремих його фрагментів є складовою глядацької культури. У кіно далеко не все потребує тлумачення, деякі кадри фільму лише емоційно переживаються, несуть у собі емоційний заряд, а тому люди із задоволенням готові багаторазово їх переглядати.

Особливе значення має атмосфера кіноклубних переглядів: єдине дихання залу, адекватність емоційних реакцій і, нарешті, спілкування з приводу побаченого, пережитого. Спільне переживання володіє кумулятивним ефектом, його сила багаторазово підсилюється. Людині, переповненій враженнями, приємно ділитися з однодумцями, тим самим емоційно-пізнавальне тло кіноклубного об'єднання виступає важливим стимулом для особистісного зростання його учасників. Комунікативна функція кіноклубу реалізувалася як художня (контакт глядача з фільмом), так і міжособистісна комунікація (спілкування членів кіноклубу один з одним). Індивідуальна комунікація з екраном у кіноклубі перетворюється на колективний діалог з автором фільму, осмислення авторського задуму, суті його послання глядачеві, що не передбачає обов'язкової згоди з ним, прийняття його позиції і картини в цілому.

Проведення обговорення, без перебільшення, є найважливішим завданням й найскладнішим видом діяльності керівника кіноклубу та передбачає активізацію учасників і керівництво ходом обговорення. Іноді фільм настільки приголомшує, що зникає бажання щось обговорювати, але водночас є потреба осмислення своїх вражень і обміну ними з присутніми. Перегляди глибоких драматичних фільмів можуть викликати у глядачів суперечливий стан емоційного потрясіння і розгубленості. Причина тому - складні, часом не зовсім зрозумілі, але водночас інтригуючі незвичністю і смисловою неоднозначністю фільми. Обговорення після перегляду фільму дозволяє виразніше сформулювати власну точку зору і познайомитися з думками інших, розмаїттям трактувань, а головне - зрозуміти фільм глибше і повніше, ніж після самостійного перегляду. Гострота обговорення залишає помітний слід у свідомості, змушує актуалізувати запас знань та особистих спостережень. Справжнє мистецтво багатозарове і містить передумови для різних особистих тлумачень, які не скасовують, а навпаки, взаємодоповнюють і збагачують один одного. Жодне з них не вичерпує фільм до кінця, залишаючи його відкритим для нових інтерпретацій та осягнення глибини переживань. Безсумнівна перевага спільних кіноклубних переглядів полягає саме в такому багатогранному розумінні кінотворів.

Основою кіноклубної роботи є формування у молоді глядацької культури, відношення до кіно як до мистецтва. Компонентом глядацької культури є вибірковість, оскільки вимогливий глядач йде не взагалі в кіно, а на певний фільм, і переглядає не "все, що покажуть", а заздалегідь обране. Осмислена і внутрішньо виважена вибірковість відрізняє людей з художнім смаком. Естетично нерозвинений глядач зосереджується та обмежується у сприйнятті фільму виключно його інформативним, подієвим шаром. Для такого глядача

художня образність та метафоричність залишається прикрою перешкодою, що утрудняє безпосереднє засвоєння фабульної інформації. Глядацький досвід та культура дозволяє прогнозувати якість нового фільму на основі попередньої інформації про творців, жанрові особливості й проблематику, участь у кінофестивалях та резонансі у пресі.

У ході обговорень використовувалися вільні дискусії як форма групової комунікації з мінімальним ступенем регламентації дій учасників. Кожен учасник висловлювався від власного імені, погоджуючись, доповнюючи або конфронтуючи, з іншими учасниками, в залежності від подібності – відмінності заявлених позицій. Ведучий лише спрямовував обговорення і спонукав учасників до відкритого, відвертого діалогу. На засіданнях кіноклубу через вільні дискусії студенти вчилися обговоренню висвітлених у фільмах проблем через постановку запитань та відповіді на запитання опонентів, аналіз й розмірковування над висловленим і побаченим. Впливовість дискусійних форм у тому, що гострота дискусій залишає емоційний відгук, змушує мобілізувати і концентрувати запас знань та особистих спостережень і вражень. Завдяки обговоренням висвітлених у фільмі проблем (морально-етичних, професійно-пізнавальних, соціально-психологічних та ін.) розширюється світогляд та формуються цінності та пізнавальні інтереси. Обговорення проходили жваво, коректно, цікаво. Студенти вчилися взаємодії у групі, розвивали уміння відкритого висловлювання власної думки та аргументованого її доведення, поважливого ставлення до думок інших; аналізу та розкриттю образної структури кінотвору, що дозволяло проникати в смислові глибини та авторський задум і тим самим забезпечувало розуміння мови особливостей впливу кіно.

Початковий етап обговорень передбачав "розігрів" учасників. Задля цього ведучий заохочував учасників до обговорення, оцінював емоційний відгук, який викликало переглянуте і ступінь їхньої готовності до обговорення. Активізація учасників, їх залучення до вільної дискусії відбувалося через такі організаційні прийоми, як: персональне звернення (Що ви думаєте з приводу переглянутого? Які ваші враження від фільму? Які почуття викликає перегляд кінофільму? та ін.); сегментування (учасники у мікрогрупах відповідно місця розташування ділилися враженнями, а пізніше хтось із обраних групою учасників знайомив з думками групи увесь загаль); використання проблемних запитань, що були поворотними у ході обговорення та висвітлювали нові ракурси чи аспекти відображених у кінофільмі проблем.

Ведучий стежив за ходом дискусій, стимулював активність аудиторії для того, щоб кожна точка зору була представлена досить повно, згортав обговорення в разі ухилення від теми або виходу за відведені часові межі. Водночас роль ведучого не була суто організаційною. До початку і в ході проведення обговорень він реалізовував низку функцій: вивчав інтереси та можливості аудиторії, визначав проблемне поле, у межах якого може розгортатися обговорення; планував просторово-часову організацію взаємодії учасників, визначав майбутній регламент роботи; у ході роботи проводив спостереження за учасниками, оцінюючи глибину і всебічність обговорення проблем, ступінь активності учасників; стимулював розвиток елементів комунікативної компетентності учасників; зазначав поворотні моменти, які виводять обговорення на новий рівень; підсумовував обговорене. Для управління дискусією ведучий нагадував або спеціально вводив правила обговорення, наприклад, порядок або черговість, правило виступу від першої особи, поваги до думки протилежної сторони і т. ін. При необхідності ініціював висловлення виступаючих, їхні запитання і оцінки на адресу побаченого у фільмі та почутого від інших учасників. Стимулювання інтересу, стеження за коректністю ходу обговорення забезпечувалося управлінськими діями ведучого (власним прикладом, оцінками з приводу того, що відбувається, прямими вказівками і т. ін.).

У ході обговорень звертали до власного досвіду учасників, проблемних або скрутних життєвих ситуацій. Так, ведучий наводив власні приклади, варіюючи ступінь їх проблемності і змінюючи глибину аналізу ситуації або ж пропонував студентам пригадати і описати один або кілька випадків із власного життя, які виявилися значущими, поворотними моментами в їхньому житті. Описи, які були анонімними, у довільному порядку зачитувалися ведучим і обговорювалися учасниками групи без коментарів авторів. Також учасники ділилися враженнями щодо ситуацій з фільму та їх зв'язку з власним досвідом, отримували від групи підтримку, знайомилися з думками та поглядами інших учасників дискусії.

Завершальний етап роботи передбачав стисле резюмування ведучим висловлених учасниками позицій, виокремлення тих аспектів проблеми, які були порушені у ході обговорення; відзначення ступеня включеності та компетентності учасників обговорення, їх готовності приймати позицію авторів фільму та інших учасників. На підсумковому занятті учасники творчих груп розробляли як індивідуальні (есе, малюнки), так і групові доробки (презентація, відеоряди із фільмів, що найбільше сподобалися, з накладенням авторських текстів).

Отже, організація діяльності студентського кіноклубу через прилучення до кращих творів вітчизняного та світового кінематографу та безпосереднє, живе і зацікавлене спілкування молоді про переглянуті фільми й кіномистецтво сприяла вихованню глядацької культури, формуванню художнього досвіду, естетичних смаків студентів. Перспективу подальших досліджень убачаємо в розробці програм позанавчальної виховної роботи для студентів ВНЗ з використанням педагогічного потенціалу кінематографу.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Корнеева Е.Н.* Использование активных методов в учебном процессе / Е.Н. Корнеева. – Ярославль: ЯГПИ, 1993. – 156 с.
2. *Киселева Т. Г., Красильников Ю. Д.* Основы социально-культурной деятельности / Киселева Т. Г., Красильников Ю. Д. – М.: Изд-во Моск. ун-та культуры, 1995. – 180 с.
3. *Монастырский В.А.* Киноклуб "Контакт". Неокончательные итоги: из опыта социокультурной работы / В.А. Монастырский. – Тамбов: Изд-во Тамбовского гос. ун-та, 1995. – 66 с.
4. *Монастырский В.А.* Киноискусство в социокультурной работе: [учеб. пособие] / В.А. Монастырский. – Тамбов: Изд-во Тамбовского ун-та, 1999. – 147 с.
5. *Оганесян Н.Т.* Методы активного социально-психологического обучения: тренинги, дискуссии, игры / Н.Т. Оганесян. – М.: "Ось-89", 2001. – 170 с.
6. *Смирнова Е.И.* Клубные объединения / Е.И. Смирнова. – М.: Просвещение, 1977. – 215 с.

Подано до редакції 17.09.12
